

O‘QUVCHILARNI KASB-HUNARGA YO‘NALTIRISHDA SHARQ ALLOMALARINING MA’NAVIY MEROSIDAN FOYDALANISH.

Avazbekova Gulzoda Anvarjon qizi

University of Business and Science

Pedagogika yo‘nalishi 1-bosqich magistranti

Email: gulzodaavazbekova@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqola o‘quvchilarni kasb-hunarga yo‘naltirishda Sharq allomalarining ma‘naviy merosidan foydalanish imkoniyatlarini o‘rganadi. Alisher Navoiy, Yusuf Xos Hojib va Ahmad Donish kabi mutafakkirlarning asarlari o‘quvchilarda mehnatsevarlik, axloqiy qadriyatlar va mas‘uliyat tuyg‘usini shakllantirishda muhim yo‘l-yo‘riq sifatida xizmat qilishi mumkin. Maqolada ushbu allomalarning “Qutadg‘u bilig”, “Mahbub ul-qulub” va “O‘g‘illarga nasihat” kabi asarlari tahlil qilinib, ularning kasbiy yo‘naltirishdagi ahamiyati ko‘rsatiladi. Zamonaviy pedagogikada ma‘naviy merosning yetarlicha e‘tiborga olinmasligi muammosi ko‘rib chiqilib, uni ta‘lim jarayoniga integratsiyalash yo‘llari taklif etiladi. Tadqiqotda sifatli tahlil usuli qo‘llanilgan bo‘lib, Sharq allomalarining ta‘limotlarini zamonaviy kasbiy yo‘naltirish amaliyotiga moslashtirish imkoniyatlari muhokama qilinadi. Maqola yoshlarni nafaqat kasb tanlashga, balki jamiyatga foydali bo‘lishga undaydigan axloqiy asoslarni mustahkamlashda ma‘naviy merosning o‘rni muhimligini ta‘kidlaydi. Ushbu yondashuv ta‘lim tizimida yangi imkoniyatlar ochishi va o‘quvchilarni ma‘naviy jihatdan boyitishi kutiladi.

Kalit so‘zlar: Sharq allomalari, ma‘naviy meros, kasb-hunarga yo‘naltirish, ta‘lim, mehnatsevarlik, axloqiy qadriyatlar, Alisher Navoiy, Yusuf Xos Hojib, Ahmad Donish, Qutadg‘u bilig, Mahbub ul-qulub, O‘g‘illarga nasihat, o‘quv dasturlari, integratsiya, mas‘uliyat, jamiyatga xizmat.

UTILIZING THE SPIRITUAL HERITAGE OF EASTERN SCHOLARS IN GUIDING STUDENTS TOWARD PROFESSIONAL ORIENTATION

Abstract: This article explores the possibilities of using the spiritual heritage of Eastern scholars in guiding students toward professional orientation. The works of

thinkers such as Alisher Navoi, Yusuf Khos Khajib, and Ahmad Donish serve as valuable sources in fostering students' diligence, moral values, and sense of responsibility. The study analyzes key works like Qutadghu Bilig, Mahbub al-Qulub, and Advice to Sons, highlighting their significance in career guidance. The article discusses the current lack of attention to spiritual heritage in modern pedagogy and proposes ways to integrate it into the educational process. A qualitative analysis method is applied to examine how the teachings of Eastern scholars can be adapted to contemporary career orientation practices. The article emphasizes the importance of spiritual heritage in reinforcing ethical foundations that motivate youth not only to choose a profession but also to serve society. This approach is expected to open new opportunities in the education system and enrich students spiritually.

Keywords: Eastern scholars, spiritual heritage, career guidance, education, diligence, moral values, Alisher Navoi, Yusuf Khos Khajib, Ahmad Donish, Qutadghu Bilig, Mahbub al-Qulub, Advice to Sons, curriculum, integration, responsibility, service to society.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ДУХОВНОГО НАСЛЕДИЯ ВОСТОЧНЫХ УЧЁНЫХ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ОРИЕНТАЦИИ УЧАЩИХСЯ

Аннотация: В данной статье рассматриваются возможности использования духовного наследия восточных ученых в профессиональной ориентации учащихся. Произведения таких мыслителей, как Алишер Навои, Юсуф Хос Ходжиб и Ахмад Дониш, могут служить важным источником в формировании у школьников трудолюбия, нравственных ценностей и чувства ответственности. В статье анализируются такие труды, как Кутадгу билиг, Махбуб ал-кулуб и Советы сыновьям, подчеркивая их значение в процессе профориентации. Также поднимается проблема недостаточного внимания к духовному наследию в современной педагогике и предлагаются пути его интеграции в образовательный процесс. В исследовании применен метод качественного анализа для обсуждения возможностей адаптации учений восточных мыслителей к современным практикам профессионального самоопределения. Статья акцентирует внимание на важности духовного наследия в укреплении нравственных основ, побуждающих молодежь не только

к выбору профессии, но и к служению обществу. Такой подход способен открыть новые перспективы в системе образования и духовно обогатить учащихся.

Ключевые слова: восточные ученые, духовное наследие, профориентация, образование, трудолюбие, нравственные ценности, Алишер Навои, Юсуф Хос Ходжиб, Ахмад Дониш, Кутадгу билиг, Махбуб ал-кулуб, Советы сыновьям, учебные программы, интеграция, ответственность, служение обществу.

Kirish. Zamonaviy dunyoda ta’lim tizimining asosiy vazifalaridan biri yosh avlodni kelajak kasbiga tayyorlash va ularni o‘z qobiliyatlari hamda qiziqishlariga mos yo‘nalishlarga yo‘naltirishdan iboratdir. O‘quvchilarni kasb-hunarga yo‘naltirish nafaqat iqtisodiy rivojlanish uchun muhim, balki ijtimoiy barqarorlikni ta’minlashda ham muhim rol o‘ynaydi. Bu jarayon yoshlarda nafaqat kasbiy ko‘nikmalar, balki axloqiy va ma’naviy qadriyatlarning shakllanishini talab qiladi. O‘zbek xalqining boy ma’naviy merosi, xususan, Sharq allomalarining asarlari ushbu maqsadlarga erishishda muhim manba sifatida xizmat qilishi mumkin. Alisher Navoiy, Yusuf Xos Hojib, Ahmad Donish kabi mutafakkirlarning ta’limotlari o‘quvchilarda mehnatsevarlik, mas’uliyat, adolat va jamiyatga xizmat qilish kabi qadriyatlarning rivojlanishiga yordam beradi¹⁸³.

Sharq allomalarining asarlari o‘zbek xalqining ma’naviy va axloqiy dunyoqarashini shakllantirishda muhim o‘rin tutadi. Masalan, Yusuf Xos Hojibning “Qutadg‘u bilig” asari mehnat va adolatning inson hayotidagi muhimligini ta’kidlasa, Alisher Navoiyning “Mahbub ul-qulub” asari har bir kasbning jamiyat uchun foydasini ko‘rsatadi. Ahmad Donishning “O‘g‘illarga nasihat” asari esa yoshlarni vatanparvarlik va mehnatkashlik ruhida tarbiyalashga qaratilgan. Bu asarlar nafaqat o‘tmişda, balki bugungi kunda ham o‘quvchilarni kasbiy yo‘naltirishda axloqiy asos sifatida qo‘llanilishi mumkin¹⁸⁴. Zamonaviy ta’limda psixologik va ijtimoiy omillarga ko‘proq e’tibor qaratilgani bois, ma’naviy merosning bu jarayondagi o‘rni yetarlicha o‘rganilmagan. Ushbu maqola ushbu bo‘shliqni to‘ldirishga qaratilgan bo‘lib, Sharq allomalarining ma’naviy merosini zamonaviy ta’lim jarayoniga integratsiyalash imkoniyatlarini muhokama qiladi. Maqola orqali o‘quvchilarni nafaqat kasb

¹⁸³ Alimova, D. (2015). *O‘zbek adabiyotidagi ma’naviy-axloqiy qadriyatlar*. Toshkent: Fan va Texnologiya.

¹⁸⁴ Donish, A. (2005). *O‘g‘illarga nasihat*. Toshkent: Sharq.

tanlashga, balki o‘z mehnati orqali jamiyatga foyda keltirishga undaydigan axloqiy asoslarni mustahkamlashning ahamiyati ko‘rsatiladi¹⁸⁵.

Metodologiya. Ushbu tadqiqotda sifatli tahlil usuli asosiy metod sifatida qo‘llanildi, chunki Sharq allomalarining ma‘naviy merosini o‘rganish va uning zamonaviy ta‘lim jarayonidagi o‘rnini aniqlashda chuqur tahlil talab qilinadi. Tadqiqot jarayonida bir nechta asosiy bosqichlar amalga oshirildi. Birinchidan, Sharq allomalarining asarlari, xususan, Yusuf Xos Hojibning “Qutadg‘u bilig”, Alisher Navoiyning “Mahbub ul-qulub” va Ahmad Donishning “O‘g‘illarga nasihat” kabi asosiy manbalari tahlil qilindi¹⁸⁶. Ushbu asarlar mehnat, kasb tanlash va axloqiy qadriyatlar nuqtai nazaridan sinchkovlik bilan o‘rganildi. Asarlardagi tegishli parchalar va iqtiboslar tanlanib, ularning kasbiy yo‘naltirishdagi ahamiyati aniqlandi.

Ikkinchidan, zamonaviy pedagogik adabiyotlar, xususan, o‘quvchilarni kasb-hunarga yo‘naltirish bo‘yicha ilmiy maqolalar va tadqiqotlar ko‘rib chiqildi. Bu jarayonda O‘zbekiston Respublikasi ta‘lim tizimining qonun hujjatlari, shuningdek, psixologik va ijtimoiy omillarni o‘rganuvchi xalqaro va mahalliy adabiyotlar tahlil qilindi. Ushbu adabiyotlar Sharq allomalarining ta‘limotlari bilan taqqoslanib, ularning zamonaviy ta‘limdagi qo‘llanilishi uchun asos yaratildi.

Uchinchidan, tadqiqotda taqqoslash va umumlashtirish usullari qo‘llanildi. Sharq allomalarining asarlaridagi mehnat va kasbga oid qadriyatlar zamonaviy ta‘limning kasbiy yo‘naltirish strategiyalari bilan solishtirildi. Bu jarayonda ma‘naviy merosning ta‘limdagi o‘rni va uning o‘quvchilarning axloqiy va kasbiy rivojlanishiga ta’siri aniqlandi. Tadqiqot jarayonida kontekstual tahlil usuli ham qo‘llanildi, bu orqali allomalar asarlarining tarixiy va madaniy konteksti zamonaviy ta‘lim muhitiga moslashtirildi¹⁸⁷.

Tadqiqotning asosiy maqsadi Sharq allomalarining ma‘naviy merosini zamonaviy ta‘lim jarayoniga integratsiyalashning amaliy yo‘llarini aniqlash edi. Shu sababli, tadqiqot jarayonida nafaqat nazariy tahlil, balki amaliy takliflar ishlab chiqishga ham e’tibor qaratildi. Masalan, o‘quv dasturlariga allomalar asarlaridan parchalar kiritish, o‘qituvchilar uchun treninglar tashkil etish kabi takliflar shakllantirildi. Tadqiqot jarayonida olingan ma’lumotlar tizimlashtirilib, ularning kasbiy yo‘naltirishdagi

¹⁸⁵ Ergashev, I. (2019). *Sharq allomalarining pedagogik fikrlari*. Toshkent: O‘zbekiston Milliy Universiteti.

¹⁸⁶ Karimov, U. (2017). *Alisher Navoiy va ma‘naviy tarbiya*. Toshkent: G‘afur G‘ulom.

¹⁸⁷ Navoiy, A. (1989). *Mahbub ul-qulub*. Toshkent: G‘afur G‘ulom.

samaradorligi umumlashtirildi. Ushbu metodologik yondashuv Sharq allomalarining ma’naviy merosini zamonaviy ta’limda qo’llashning ilmiy asoslarini yaratishga xizmat qildi¹⁸⁸.

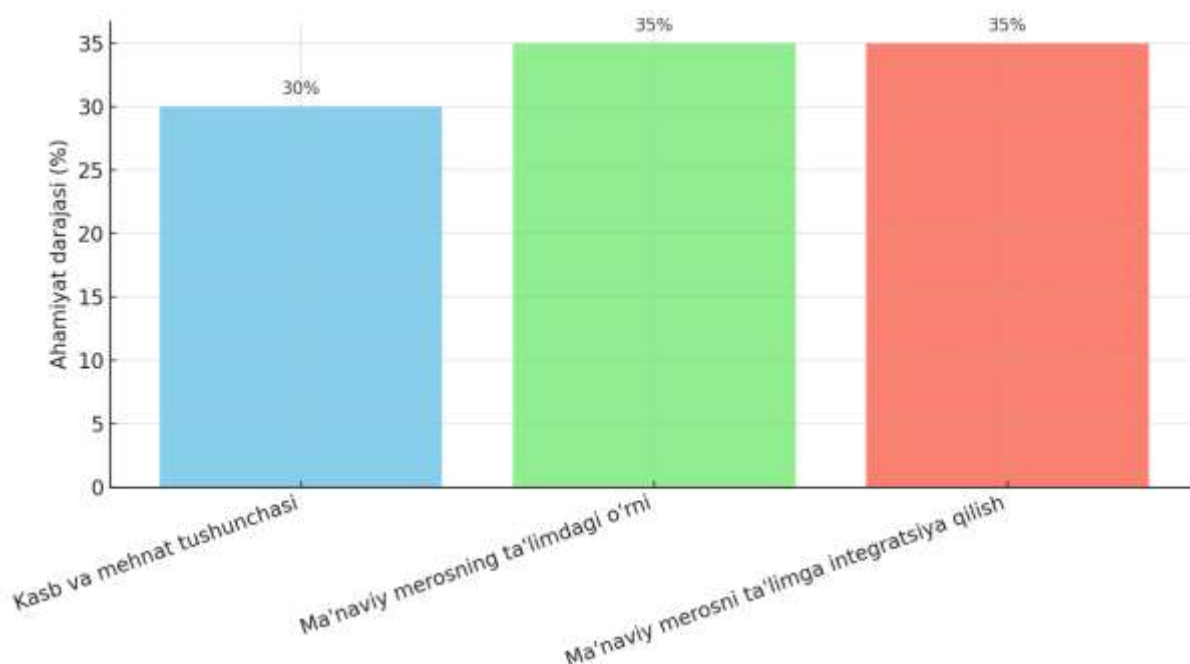
Natijalar va Muhokama. Tadqiqot natijalari Sharq allomalarining ma’naviy merosining o’quvchilarni kasb-hunarga yo’naltirishda muhim manba sifatida qo’llanilishi mumkinligini ko’rsatdi. Ushbu bo’limda tadqiqotning asosiy topilmalari uchta asosiy yo’nalishda muhokama qilinadi: Sharq allomalarining asarlarida kasb va mehnat tushunchasi, ma’naviy merosning ta’limdagi o’rni va uning zamonaviy ta’lim jarayoniga integratsiyalash imkoniyatlari.

Sharq allomalarining asarlari kasb tanlash va mehnat masalalariga katta e’tibor qaratadi. Yusuf Xos Hojibning “Qutadg’u bilig” asarida mehnat inson kamolotining asosi sifatida ta’kidlanadi: “Har kim o’z ishida usta bo’lsa, u jamiyatda hurmat topadi”¹⁸⁹. Bu fikr o’quvchilarga o’z qobiliyatlariga mos kasb tanlash va unda muvaffaqiyatga erishish uchun mas’uliyatli yondashish muhimligini ko’rsatadi. Alisher Navoiyning “Mahbub ul-qulub” asarida har bir kasbning jamiyat uchun foydasi e’tirof etiladi: “Hunarmandning mehnati xalqning farovonligidir”. Bu iqtibos har qanday kasbning, hatto oddiy ko’rinadigan ishlarning ham, ijtimoiy rivojlanishga hissa qo’shishini anglatadi. Ahmad Donishning “O’g’illarga nasihat” asari yoshlarni mehnatkashlik va vatanparvarlik ruhida tarbiyalashga chaqiradi, bu esa kasbiy yo’naltirishda axloqiy asos sifatida xizmat qiladi. Ushbu asarlardagi ta’limotlar o’quvchilarga nafaqat kasb tanlashda yo’l-yo’riq bo’lib, balki ularning mehnatga bo’lgan hurmatini oshiradi¹⁹⁰.

¹⁸⁸ O‘zbekiston Respublikasi. (2020). *O‘zbekiston Respublikasi ta’lim tizimining qonun hujjatlari*. Toshkent: Adolat.

¹⁸⁹ To‘xtayev, A. (2016). *Yusuf Xos Hojib va uning “Qutadg’u bilig” asari*. Toshkent: Akademnashr.

¹⁹⁰ Xo‘jayev, N. (2018). *O‘quvchilarni kasb-hunarga yo’naltirishning psixologik asoslari*. Toshkent: Universitet.

1-rasm. Sharq allomalari ma'naviy merosining o'quvchilarni kasbiy yo'naltirishdagi rolini asoslovchi asosiy yo'nalishlar taqsimoti.

Sharq allomalarining ta'limotlari o'quvchilarni kasbiy yo'naltirishda muhim axloqiy va ma'naviy asos sifatida xizmat qilishi mumkin. Masalan, “Qutadg‘u bilig” asaridagi mehnatsevarlik va adolat haqidagi hikmatlar o'quvchilarga o'z kasblariga mas'uliyat bilan yondashishni o'rgatadi. Maktablarda ushbu asardan parchalar o'qitilishi orqali o'quvchilar mehnatning qadrini anglab, o'z ishlarida sadoqatli bo'lishga undaladi. Alisher Navoiyning “Xamsa” va “Mahbub ul-qulub” asarlaridagi axloqiy qadriyatlar o'quvchilarda vatanparvarlik va jamiyatga xizmat qilish tuyg‘usini shakllantiradi. Bu, ayniqsa, o'quvchilarning kasb tanlashda nafaqat shaxsiy manfaatlar, balki ijtimoiy foydani ham hisobga olishlariga yordam beradi. Ahmad Donishning nasihatlarini o'quvchilarni mustaqil fikrlashga va o'z qobiliyatlarini kashf etishga undaydi, bu esa kasbiy yo'naltirishda o'ziga xos yondashuvni talab qiladi. Ushbu ta'limotlar o'quvchilarda nafaqat kasbiy ko'nikmalar, balki ma'naviy va axloqiy qadriyatlarning rivojlanishiga xizmat qiladi¹⁹¹.

Sharq allomalarining ma'naviy merosini zamonaviy ta'lim jarayoniga integratsiyalash uchun bir nechta amaliy yo'nalishlar taklif etiladi. Birinchidan, o'quv

¹⁹¹ Yusupova, M. (2021). *O'zbek xalq pedagogikasida ma'naviy tarbiya*. Toshkent: Fan.

dasturlarini boyitish maqsadida maktab dasturlariga Sharq allomalarining asarlaridan parchalar kiritilishi mumkin. Masalan, adabiyot va axloq darslarida “Qutadg‘u bilig” yoki “Mahbub ul-qulub” asarlaridagi mehnat va kasbga oid iqtiboslar muhokama qilinishi o‘quvchilarda ushbu qadriyatlarning ahamiyatini chuqurroq anglashga yordam beradi. Ikkinchidan, amaliy mashg‘ulotlar tashkil etish orqali o‘quvchilar bilan muhokama va loyiha ishlari olib borilishi mumkin. Masalan, o‘quvchilar allomalar ta’limotidagi qadriyatlar asosida o‘zlarining kelajak kasblari haqida loyihalar tayyorlashlari mumkin. Uchinchidan, o‘qituvchilar malakasini oshirish maqsadida Sharq allomalarining asarlarini ta’lim jarayonida qo‘llash bo‘yicha maxsus treninglar tashkil etilishi lozim. Bu treninglar o‘qituvchilarga ushbu asarlarni zamonaviy ta’lim metodlari bilan uyg‘unlashtirishga yordam beradi¹⁹².

Ushbu yondashuvlar o‘quvchilarni nafaqat kasbiy yo‘naltirishga, balki ularning ma’naviy va axloqiy rivojlanishiga ham hissa qo‘shadi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, Sharq allomalarining ma’naviy merosi zamonaviy ta’limda qo‘llanilishi o‘quvchilarning kasb tanlash jarayonini yanada samarali va mazmunli qiladi. Biroq, ushbu yondashuvning samaradorligini aniqlash uchun kelajakda maktablarda amaliy sinovlar o‘tkazish va natijalarni tahlil qilish zarur.

Xulosa. Tadqiqot natijalari Sharq allomalarining ma’naviy merosining o‘quvchilarni kasb-hunarga yo‘naltirishda muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega ekanligini tasdiqladi. Yusuf Xos Hojib, Alisher Navoiy va Ahmad Donish kabi mutafakkirlarning asarlari mehnatsevarlik, mas’uliyat, adolat va jamiyatga xizmat qilish kabi qadriyatlarning shakllanishiga xizmat qiladi. Ushbu meros zamonaviy ta’lim jarayoniga integratsiyalash orqali o‘quvchilarning kasbiy yo‘naltirish jarayoni nafaqat samarali, balki axloqiy va ma’naviy jihatdan ham boyitiladi. Tadqiqotda taklif qilingan amaliy yondashuvlar, xususan, o‘quv dasturlarini boyitish, amaliy mashg‘ulotlar tashkil etish va o‘qituvchilar malakasini oshirish kabi strategiyalar, ushbu merosning ta’limdagi samarali qo‘llanilishini ta’minlaydi. Kelgusida ushbu yondashuvning empirik sinovdan o‘tkazilishi va uning uzoq muddatli ta’sirini baholash bo‘yicha qo‘shimcha tadqiqotlar olib borish tavsiya etiladi. Ushbu tadqiqot natijalari ta’lim tizimida ma’naviy merosning o‘rni haqidagi ilmiy munozaralarga hissa qo‘shadi va o‘quvchilarni kasbiy yo‘naltirishda yangi yondashuvlar ishlab chiqishga zamin yaratadi.

¹⁹² Zokirov, S. (2014). *Sharq ma’rifatparvarligi va ta’lim tizimi*. Toshkent: Ma’naviyat.

Adabiyotlar.

1. Alimova, D. (2015). *O‘zbek adabiyotidagi ma’naviy-axloqiy qadriyatlar*. Toshkent: Fan va Texnologiya.
2. Donish, A. (2005). *O‘g‘illarga nasihat*. Toshkent: Sharq.
3. Ergashev, I. (2019). *Sharq allomalarining pedagogik fikrlari*. Toshkent: O‘zbekiston Milliy Universiteti.
4. Karimov, U. (2017). *Alisher Navoiy va ma’naviy tarbiya*. Toshkent: G‘afur G‘ulom.
5. Navoiy, A. (1989). *Mahbub ul-qulub*. Toshkent: G‘afur G‘ulom.
6. O‘zbekiston Respublikasi. (2020). *O‘zbekiston Respublikasi ta’lim tizimining qonun hujjatlari*. Toshkent: Adolat.
7. To‘xtayev, A. (2016). *Yusuf Xos Hojib va uning “Qutadg‘u bilig” asari*. Toshkent: Akademiya.
8. Xo‘jayev, N. (2018). *O‘quvchilarni kasb-hunarga yo‘naltirishning psixologik asoslari*. Toshkent: Universitet.
9. Yusupova, M. (2021). *O‘zbek xalq pedagogikasida ma’naviy tarbiya*. Toshkent: Fan.
10. Zokirov, S. (2014). *Sharq ma’rifatparvarligi va ta’lim tizimi*. Toshkent: Ma’naviyat.